



## **CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ**

SEKRETARIAT  
ZESPÓŁ REALIZACJI  
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04  
21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24  
00-503 W A R S Z A W A  
TELEFAX: 29-40-89

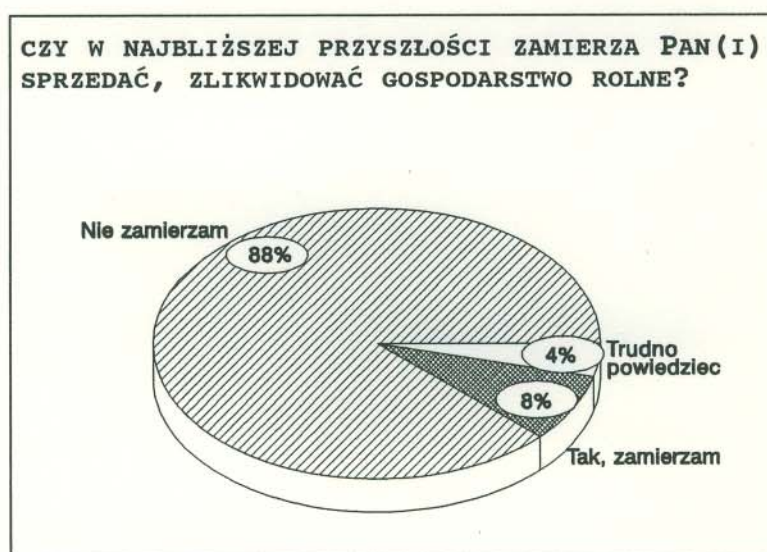
BS/10/7/93

### **STRATEGIE ADAPTACYJNE ROLNIKÓW**

Komunikat z badań

Warszawa, styczeń 1993 r.

- ◆ Około 20-30% ankietowanych rolników ma zamiar podjąć w najbliższej przyszłości aktywne, prorynkowe decyzje produkcyjne.
- ◆ Prorynkowe decyzje produkcyjne najczęściej deklarują mieszkańcy regionów: środkowozachodniego i zachodniego, właściciele dużych gospodarstw, ludzie młodzi i lepiej wykształceni, osoby utrzymujące się wyłącznie z rolnictwa.
- ◆ Jedynie 8% ankietowanych ma zamiar sprzedać, zlikwidować swoje gospodarstwa.



- ◆ Przeczekanie kryzysu w rolnictwie - produkowanie przede wszystkim na potrzeby własnej rodziny, niepodejmowanie żadnych działań w gospodarstwie w najbliższym czasie - deklaruje nieco ponad połowa rolników.
- ◆ Najczęściej akceptowane przez ankietowanych sposoby poprawy sytuacji rolników to wpływanie na Sejm i rząd przez swoje partie i polityków oraz tworzenie własnych spółdzielni lub innych organizacji zajmujących się zaopatrzeniem, zbytem i przetwórstwem płodów rolnych. Stosunkowo najmniejszą aprobatę zyskują pozakonstytucyjne sposoby, takie jak: blokady, organizowanie bojków, niepłacenie podatków.

Zachodzące od 1990 roku zmiany rynkowe w polskiej gospodarce wymagają dostosowania zachowań produkcyjnych do nowych warunków. Gospodarstwa chłopskie, podobnie jak inne podmioty gospodarcze postawione w nowej dla nich sytuacji gospodarki rynkowej, mogą obrać różne drogi postępowania. Może to być ekspansywne przystosowanie się do zasad rynkowych, ostrożne "przeczekanie" bądź wycofanie się, czyli zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej. Przyjęte przez rolników strategie adaptacyjne były m.in. przedmiotem przeprowadzonego pod koniec 1992 r. badania CBOS<sup>1</sup>.

### Strategie gospodarstw chłopskich

Zadane respondentom pytanie o plany dotyczące najbliższej przyszłości ich gospodarstw rolnych obejmowało zarówno działania świadczące o utrzymaniu dotychczasowych zasad gospodarowania, zamierzenia prowadzące do zmiany profilu produkcji, jak i przedsięwzięcia pociągające za sobą rezygnację z prowadzenia gospodarstwa (tab. 1).

---

<sup>1</sup> Sondaż: "Rolnicy '92" przeprowadzono w dniach 20-29 listopada 1992 r. na 997-osobowej ogólnopolskiej kwotowo-losowej próbie gospodarstw rolnych.



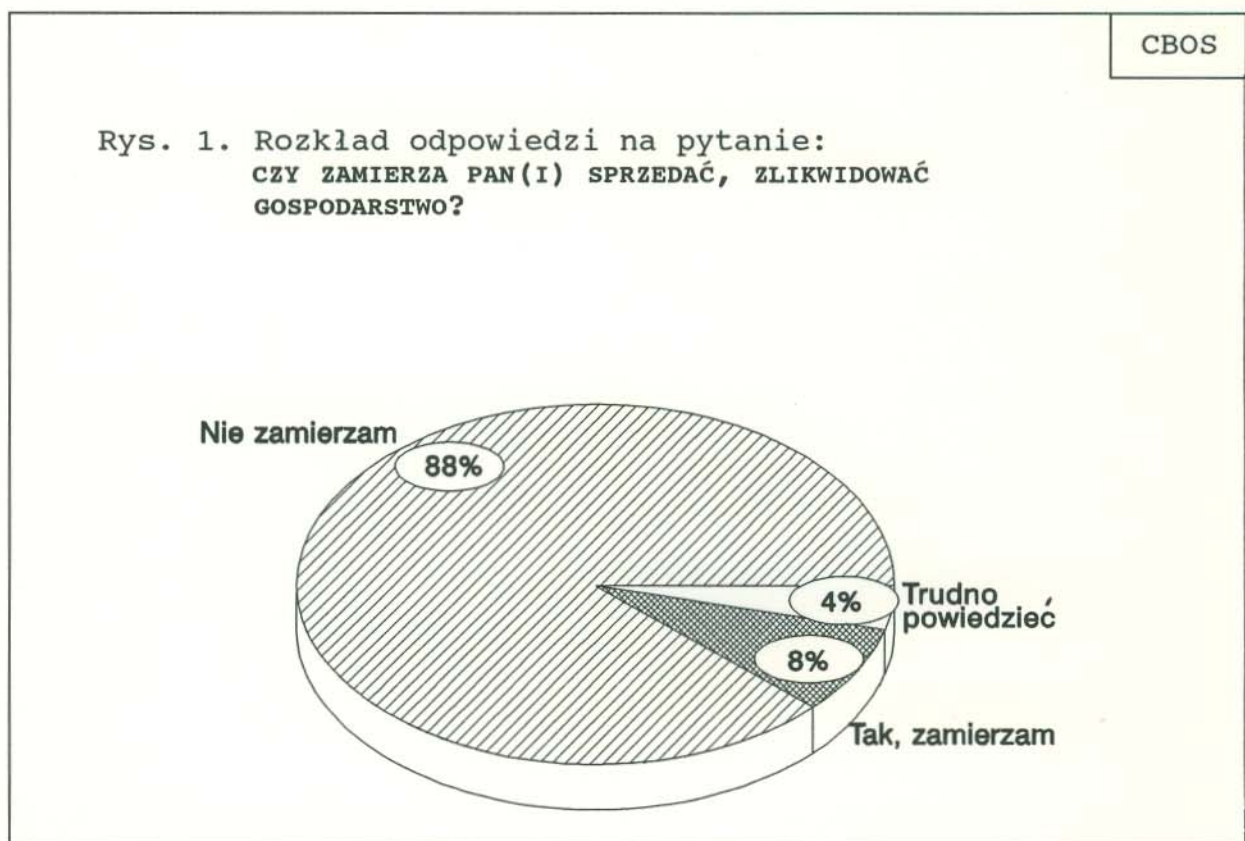
Tabela 1

w procentach

Plany dotyczące gospodarstwa w najbliższej przyszłości	Wskazania respondentów		
	zamierza	nie zamierza	trudno powiedzieć
Dokupienie/dodzierżawienie ziemi	22	76	2
Sprzedaż/wydzierżawienie części ziemi	14	83	3
Wyspecjalizowanie się w jakiejś dziedzinie produkcji	30	63	7
Wycofanie się ze specjalizacji	6	85	7
Szukanie odbiorcy i dostosowanie do niego produkcji	42	52	6
Rozwinięcie produkcji zdrowej żywności	41	52	7
Sprzedaż, zlikwidowanie gospodarstwa	8	88	4
Rozwinięcie dotychczasowej produkcji	55	38	7
Przeczekanie kryzysu, produkując przede wszystkim na potrzeby rodziny	55	41	4
Na razie niczego nie będzie zmieniać	52	42	6

Ankietowani rolnicy prawie dwukrotnie częściej deklarują zamiar dokupienia/dodzierżawienia ziemi niż jej sprzedaży/wydzierżawienia. Znacznie (pięciokrotnie) częściej też planują wyspecjalizowanie się w jakiejś dziedzinie produkcji niż wycofanie się z już podjętej specjalizacji. Ponad połowa respondentów ma zamiar rozwinąć dotychczasową

produkcję, około 40% deklaruje chęć podjęcia w najbliższej przyszłości decyzji produkcyjnych idących w kierunku sprostania potrzebom rynku: rozwinięcie produkcji zdrowej żywności oraz szukanie odbiorcy i dostosowywanie do niego produkcji. Jedynie 8% respondentów reaguje na dokonujące się zmiany zamiarem zrezygnowania z rolnictwa, likwidacji swojego gospodarstwa (rys. 1).



Wypowiedzi respondentów poddaliśmy analizie czynnikowej. Analiza korelacji deklarowanych zachowań produkcyjnych pokazuje, że plany respondentów dotyczące najbliższej przyszłości ich gospodarstw grupują się w trzy niezależne od siebie konfiguracje. (tab 2.)

Tabela 2

Plany dotyczące gospodarstwa w najbliższej przyszłości	Konfiguracje - strategie adaptacyjne		
	strategia rozwoju	strategia przeczekania	strategia wycofywania się
Szukanie odbiorcy i dostosowywanie do niego produkcji	0.78375		
Rozwinięcie produkcji zdrowej żywności	0.75587		
Rozwinięcie dotychczasowej produkcji	0.67759		
Wyspecjalizowanie się w jakiejś dziedzinie produkcji	0.63461	- 0.47467	
Na razie niczego nie będzie zmieniać		0.74567	
Przeczekanie kryzysu, produkcowanie tylko na potrzeby rodziny		0.72753	
Sprzedaż/wydzierżawienie części ziemi			0.81251
Sprzedaż, likwidacja gospodarstwa			0.72433
Wycofanie się ze specjalizacji			0.55151
Dokupienie ziemi	0.48585	- 0.50255	
Procent wyjaśnianej wariancji - 56%			

Pierwszą z tych konfiguracji można by nazwać **strategią aktywności i rozwoju** (wybiera ją 20-30% respondentów). Należą do niej prorynkowe i ekspansywne decyzje produkcyjne: szukanie odbiorcy, do którego byłoby można dostosować produkcję (klasyczna prorynkowa reakcja na popyt), rozwinięcie produkcji zdrowej żywności (przedsięwzięcie



wymagające gruntownej zmiany profilu produkcji, zdaniem specjalistów opłacalne dla rolników), wyspecjalizowanie się w jakiejś dziedzinie produkcji (działanie wymagające podjęcia pewnego ryzyka, ale również oceniane jako opłacalne przy prawidłowym oszacowaniu potrzeb rynku), rozwinięcie dotychczasowej produkcji i dokupienie/dodzierżawienie ziemi.

Częstość podejmowania strategii ekspansywnej jest większa wśród młodych rolników niż wśród starszych, wzrasta wraz z wykształceniem respondenta, wielkością powierzchni użytkowej gospodarstw i wartością produkcji na rynek, oceną warunków materialnych i oceną rozwoju sytuacji w rolnictwie<sup>2</sup>. Najliczniej wybierają ją mieszkańcy regionów środkowozachodniego i zachodniego. Średnia wielkość gospodarstwa, których właściciele deklarują podjęcie strategii ekspansywnej wynosi około 8 ha. Średnia wartość produkcji na rynek - 46% wolnej produkcji.

W skład drugiej konfiguracji - **strategii przeczekania**, "okopywania się" (podejmowanej przez 50-55% ankietowanych rolników) wchodzi takie decyzje, jak: przeczekanie kryzysu - produkowanie przede wszystkim na potrzeby rodziny, niepodejmowanie żadnych działań w gospodarstwie w najbliższym czasie, niedokupywanie ziemi i rzecz jasna - nieprzystąpienie do specjalizacji w jakiejś dziedzinie produkcji.

Strategię przeczekania częściej wybierają rolnicy z wykształceniem niższym niż wyższym, częściej osoby mające inne stałe źródła utrzymania poza rolnictwem niż żyjący tylko z rolnictwa, niewiele produkujący na rynek, bądź produkujący wyłącznie na potrzeby własnego gospodarstwa. Ponadto są to mieszkańcy regionu wschodniego i województw południowo-wschodniej Polski, w których przeważają gospodarstwa prowadzone przez chłopów robotników, osoby źle oceniające własne warunki materialne i kierunek rozwoju sytuacji w rolnictwie. Średnia wielkość gospodarstwa podejmującego strategię przeczekania wynosi około 6 ha. Średnia wartość produkcji na rynek - 35% ogólnej produkcji.

---

<sup>2</sup> Zob. tabele aneksowe.

W skład trzeciej konfiguracji - nazwijmy ją **strategią wycofywania się** - wchodzi takie deklaracje zmian, jak: sprzedaż/wydzierżawienie części ziemi bądź nawet zlikwidowanie gospodarstwa oraz najmniej skorelowane z tymi zachowaniami - wycofanie się ze specjalizacji.

Osoby wybierające te działania to przede wszystkim respondenci w najstarszych grupach wiekowych, właściciele małych gospodarstw, ludzie utrzymujący się głównie ze źródeł niezarobkowych (emerytura, renta), respondenci źle oceniający własne warunki materialne. Średnia powierzchnia gospodarstw prowadzonych przez osoby deklarujące wybór strategii wycofywania wynosi 4 ha. Średnia wartość produkcji na rynek - 30% ogólnej produkcji.

### Strategie gospodarstw a dokonane i planowane inwestycje

Przyjrzyjmy się teraz, jakie konkretne posunięcia, inwestycje, idą w parze z wyborem danej strategii prowadzenia gospodarstwa<sup>3</sup>.

Zdecydowana większość ankietowanych rolników (73%) nie podejmowała żadnych inwestycji w ciągu ostatniego roku. Rolników deklarujących przeprowadzenie w 1992 r. większych inwestycji w ciągu ostatniego roku (27% ogółu badanych) poprosiliśmy o ich wymienienie.

---

<sup>3</sup> Deklaracje podejmowanych inwestycji, sposoby zmniejszenia kosztów produkcji zostaną szerzej omówione w odrębnym komunikacie.



CBOS		
<i>Jakie większe inwestycje podejmował(a) Pan(i) w ciągu ostatniego roku?</i>		
	Zbiorowość responden- tów inwestujących w os- tatnim roku (N=272)	Ogół badanych (N=997)
Mechanizacja gospodarstwa	37%	10%
Kupno ciągnika, kombajnu	16%	4%
Remont, modernizacja pomieszczeń gospodarskich	14%	4%
Budowa pomieszczeń gospodarskich	11%	3%
Remont, modernizacja domu mieszkalnego	11%	3%
Inne (dokupienie ziemi, specjalizacja)	18%	5%

Respondenci mogli wymienić nie więcej niż trzy inwestycje, stąd podane niżej procenty nie sumują się do 100.

Podjęmowane w ubiegłym roku inwestycje to przede wszystkim mechanizacja, modernizacja gospodarstwa. Dwukrotnie rzadziej deklarowano przeprowadzenie w ostatnim roku inwestycji związanych z budową czy remontem domu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarskich.

Rolnicy planujący podjęcie aktywnych, prorynkowych działań częściej od zwolenników pozostałych strategii kupowali ziemię w zeszłym roku. Natomiast osoby mające zamiar wycofać się z rolnictwa częściej niż pozostali budowali bądź remontowali domy mieszkalne.

Konkretne plany inwestycyjne na najbliższe dwa lata deklaruje 35% ankietowanych rolników, a 65% nie ma takich planów. Z odpowiedzi na otwarte pytanie o rodzaj planowanych inwestycji wynika, że rolnicy, którzy mają zamiar je podjąć w ciągu najbliższych dwóch lat najchętniej zainwestowaliby w budowę pomieszczeń gospodarskich. Nieco rzadziej wymieniano plany dotyczące mechanizacji i modernizacji gospodarstwa.

CBOS		
<i>Jakie ma Pan(i) konkretne plany inwestycyjne na najbliższe dwa lata?</i>		
	<b>Zbiorowość responden- tów zamierzających w przyszłości inwesto- wać (N=352)</b>	<b>Ogół badanych (N=997)</b>
Budowa pomieszczeń gospodarskich	<b>29%</b>	<b>10%</b>
Mechanizacja gospodarstwa	<b>21%</b>	<b>7%</b>
Remont, modernizacja pomieszczeń gospodarskich	<b>19%</b>	<b>6%</b>
Budowa domu mieszkalnego	<b>11%</b>	<b>4%</b>
Remont, modernizacja pomieszczeń gospodarskich	<b>11%</b>	<b>4%</b>
Inne (dokupienie ziemi, specjalizacja itp.)	<b>21%</b>	<b>7%</b>

Respondenci planujący podjęcie prorynkowych zachowań produkcyjnych częściej od pozostałych mają zamiar inwestować w remonty, modernizację pomieszczeń gospodarskich. Osoby, które mają zamiar w najbliższej przyszłości pozbyć się swojego gospodarstwa i jednocześnie zamierzają podjąć inwestycje - najczęściej planują remont, modernizację domu mieszkalnego.

Istnieje zależność między dokonaniem inwestycji w ciągu ostatniego roku a planowaniem kolejnych nakładów w ciągu najbliższych dwóch lat. Rolnicy, którzy inwestowali w zeszłym roku, częściej wyrażają jednoczesny zamiar dokonania następnych inwestycji w ciągu najbliższych dwóch lat, niż deklarują brak dalszych planów inwestycyjnych.

Tabela 3

w procentach

Czy podejmował(a) Pan(i) większe inwestycje w ciągu ostatniego roku?	Czy ma Pan(i) plany inwestycyjne na najbliższe dwa lata?	
	Tak	Nie
Tak	55	45
Nie	28	72

Deklarowany przez większość ankietowanych brak aktywności inwestycyjnej przejawia się także w przekonaniu blisko połowy respondentów, że sami nie mogą nic zrobić, aby zmniejszyć koszty produkcji w swoich gospodarstwach.

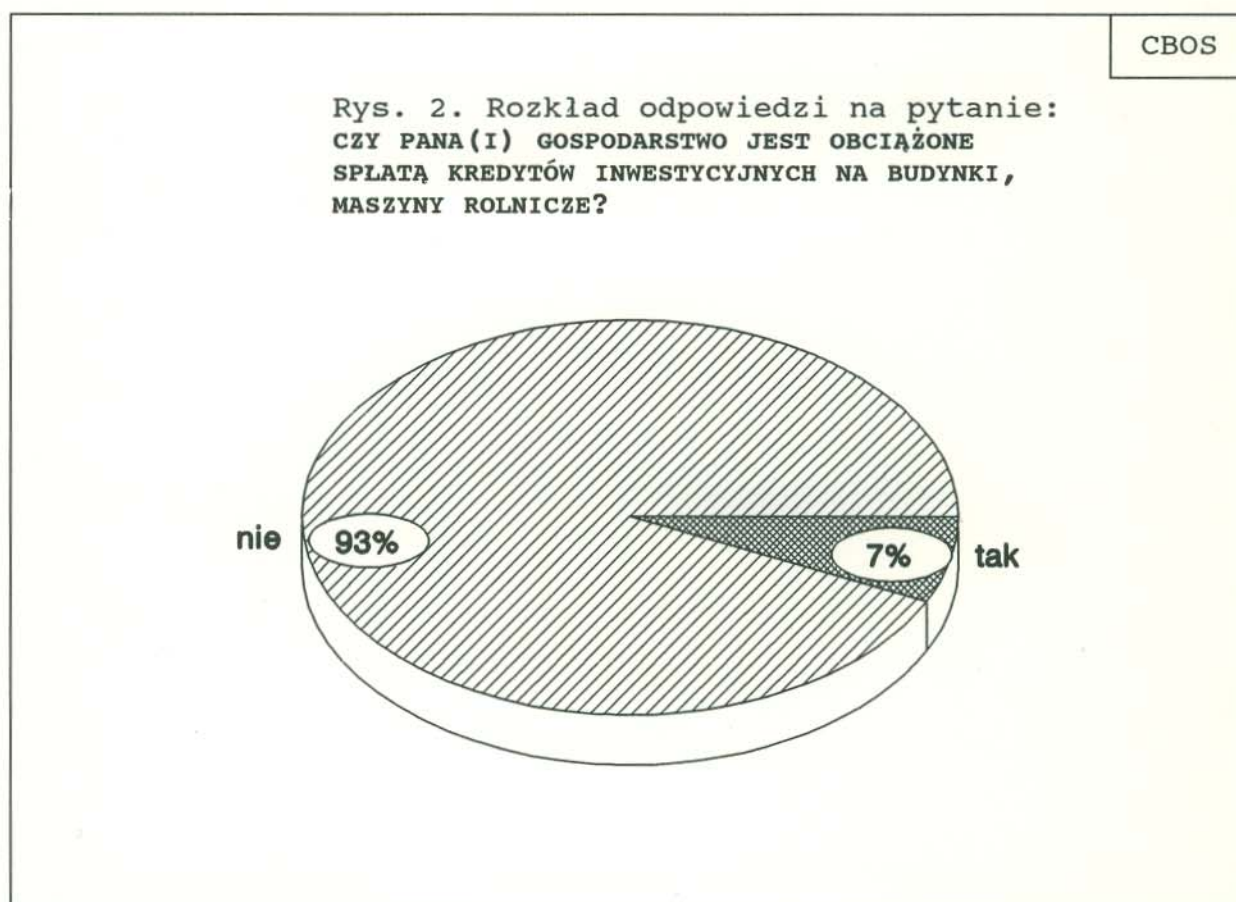
		CBOS
<i>Co Pan(i) mógł(a)by zrobić, żeby zmniejszyć koszty produkcji w Pana(i) gospodarstwie?</i>		
Nie widzę takich możliwości	45%	
Mechanizacja, modernizacja gospodarstwa	15%	
Specjalizacja	5%	
Ograniczenie używania środków produkcji i korzystania z usług, dążenie do samowystarczalności	4%	
Dokupienie ziemi	4%	
Inne	22%	
Trudno powiedzieć	14%	
Respondenci mogli wymienić więcej niż jedną możliwość, stąd procenty nie sumują się do 100.		



Rolnicy wybierający strategię aktywności i rozwoju zdecydowanie częściej od zwolenników pozostałych strategii widzą możliwość zmniejszenia kosztów produkcji w swoich gospodarstwach. Również częściej przeprowadzali w ostatnim roku większe inwestycje w swoich gospodarstwach oraz mają zamiar przeprowadzenia kolejnych inwestycji w ciągu najbliższych dwóch lat.

Ale inwestowanie w gospodarstwo to tylko jeden aspekt zachowań prorynkowych. Istotna jest również kwestia źródła środków przeznaczonych na inwestycje. W gospodarce rynkowej bowiem trudno jest wyobrazić sobie rozwój przedsiębiorstwa, które środki na inwestycje czerpie jedynie z własnych zasobów - inaczej mówiąc, które nie korzysta z kredytów.

Respondentów zapytaliśmy, czy ich gospodarstwa są obciążone spłatą kredytów inwestycyjnych na budynki lub maszyny rolnicze (rys. 2).



Zaledwie 7% badanych gospodarstw jest obciążonych spłatą kredytów inwestycyjnych. Ważne jest przy tym, że rolnicy, którzy planują podjęcie aktywnych, prorynkowych lub ekspansywnych zachowań produkcyjnych częściej są obciążeni spłatą kredytów na cele inwestycyjne niż respondenci mający zamiar przeczekać kryzys lub planujący likwidację swojego gospodarstwa.

		CBOS
Odsetek rolników deklarujących obciążenie gospodarstwa spłatą kredytów inwestycyjnych, którzy:		
- planują szukanie odbiorcy i dostosowanie do niego produkcji	10%	
- planują przeczekać kryzysu, produkując wyłącznie na potrzeby rodziny	6%	
- zamierzają zlikwidować swoje gospodarstwo	4%	

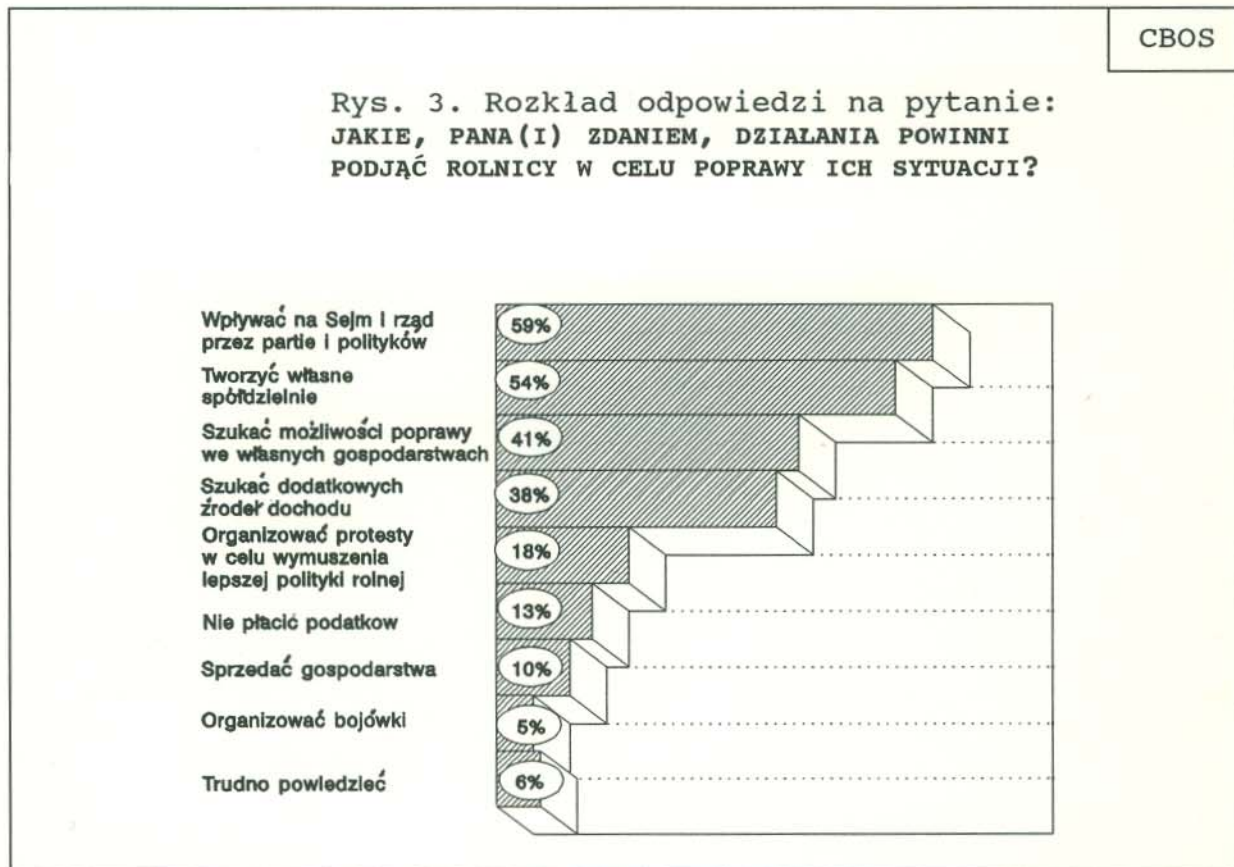
Deklarowana przez ankietowanych aktywność produkcyjna jest związana z ich poglądami na temat gospodarki rynkowej opartej na własności prywatnej<sup>4</sup>. Zwolennicy strategii aktywności i rozwoju znacznie częściej od rolników wybierających dwie pozostałe strategie uważają, że gospodarka rynkowa stwarza szanse indywidualnym gospodarstwom rolnym, częściej też sądzą, że prywatyzacja jest zjawiskiem korzystnym dla Polski i dla nich osobiście. Nie ma natomiast zależności między wyborem strategii zachowań produkcyjnych a oceną korzyści, które mogłyby wynikać z ewentualnego przyłączenia się Polski do EWG<sup>5</sup>.

<sup>4</sup> Kwestia stosunku ankietowanych rolników do gospodarki rynkowej została szerzej omówiona w komunikacie "Rolnicy o gospodarce rynkowej".

<sup>5</sup> Kwestia opinii rolników o EWG zostanie szerzej omówiona w odrębnym komunikacie.

## Strategie indywidualnych gospodarstw a strategie zbiorowych działań rolników

Przedstawione wyżej analizy dotyczą indywidualnych strategii wskazanych przez badanych rolników. W sondażu zadaliśmy też pytanie, jakie, zdaniem respondentów, strategie zbiorowych działań powinni podjąć rolnicy w nowych warunkach. Ankietowani mogli wybrać nie więcej niż trzy odpowiedzi (rys. 3).





W sferze zachowań politycznych większość respondentów za dobry sposób uznaje działanie zgodne z kanonem demokratycznym - wpływanie na Sejm i rząd przez swoje partie i polityków. Znacznie mniejszą aprobatą cieszą się działania pozakonstytucyjne, takie jak organizowanie blokad, bojówek czy niepłacenie podatków.

W sferze zachowań ekonomicznych respondenci równie często uznają za dobry sposób poprawy ich sytuacji inwestowanie we własne gospodarstwa, jak i szukanie dodatkowych źródeł dochodu poza nimi. Jedynie 10% ankietowanych rolników wyraża wręcz desperacką opinię, że najlepszym rozwiązaniem dla rolników jest sprzedaż gospodarstw i wycofanie się z rolnictwa.

Bardzo dużą aprobatą cieszy się opcja działań kooperatywnych. Ponad połowa badanych za dobry sposób poprawy sytuacji uważa tworzenie przez rolników własnych, chłopskich spółdzielni.

Aby sprawdzić, czy istnieje związek między wyborem strategii prowadzenia gospodarstwa a strategiami zbiorowych działań rolników, zbadaliśmy współwystępowanie poglądów dotyczących metod poprawy sytuacji rolników z decyzjami produkcyjnymi charakterystycznymi dla opisanych wcześniej strategii indywidualnych rolników (tab. 4). Opcja "szukanie odbiorcy, do którego można by dostosować produkcję" reprezentuje strategię aktywności i ekspansji, opcja "przeczekać kryzys, produkując przede wszystkim na potrzeby rodziny" - strategię przeczekania, a opcja "sprzedać gospodarstwo" - strategię wycofywania się z rolnictwa.

Tabela 4

w procentach

Strategie zbiorowych działań rolników	Strategie prowadzenia gospodarstw indywidualnych		
	szukanie odbiorcy, do którego można by dostosować produkcję	przeczekanie kryzysu, produkowanie przede wszystkim na potrzeby rodziny	sprzedaż, likwidacja gospodarstwa
Tworzenie własnych spółdzielni	62	56	48
Szukać możliwości poprawy we własnych gospodarstwach	48	38	37
Szukanie dodatkowych źródeł dochodu poza gospodarstwem	38	45	50
Wpływanie na Sejm i rząd przez własne partie i polityków	70	64	48
Organizowanie bojówek, blokad, nie płacenie podatków	27	35	45
Sprzedanie gospodarstwa	9	11	33

Respondenci, którzy wybierają działanie produkcyjne charakterystyczne dla strategii aktywności i ekspansji znacznie częściej niż pozostali uważają, że rolnicy, w celu poprawy sytuacji powinni przede wszystkim szukać możliwości we własnych gospodarstwach, oraz że powinni tworzyć spółdzielnie rolnicze. Zdecydowanie częściej też, za dobry sposób poprawy sytuacji uważają wpływanie na Sejm i rząd poprzez swoje partie i polityków.

Zwolennicy decyzji produkcyjnych reprezentujących dwie pozostałe strategie częściej od rolników podejmujących strategię aktywności i rozwoju są zarazem zwolennikami szukania dochodów poza gospodarstwem, sprzedaży gospodarstw oraz - w sferze zachowań politycznych - zwolennikami działań pozakonstytucyjnych. Tę ostatnią metodę najczęściej uważają za właściwą zwolennicy strategii wycofywania się z rolnictwa.

### Strategie adaptacyjne rolników a sympatie i zachowania polityczne

Jest sprawą interesującą, czy aktywność, jaka jest podejmowana w celu polepszenia sytuacji własnego gospodarstwa i poglądy dotyczące najlepszych sposobów zbiorowych działań rolników idą w parze z sympatiami politycznymi i aktywnością w tej sferze<sup>6</sup>.

Istnieją pewne różnice w stopniu poczucia reprezentacji interesów między zwolennikami różnych strategii produkcyjnych. Podejmujący strategię aktywności i rozwoju częściej niż pozostali uważają, że na polskim forum publicznym istnieją organizacje, które bronią interesów ludzi takich jak oni<sup>7</sup>. Najrzadziej takie przekonanie wyrażają osoby zamierzające wycofać się z rolnictwa.

---

<sup>6</sup> Dokładna analiza poglądów i zachowań politycznych ankietowanych rolników będzie przedmiotem odrębnego komunikatu.

<sup>7</sup> Pytanie brzmiało: "Czy w dzisiejszej Polsce są takie organizacje, instytucje, które bronią interesów ludzi takich, jak Pan(i)?"



Odsetek respondentów uważających, że w dzisiejszej Polsce są organizacje, instytucje broniące interesów ludzi takich jak oni, którzy:

- |   |     |
|---|-----|
| - planują szukanie odbiorcy i dostosowanie do niego produkcji                     | 21% |
| - planują przeczekanie kryzysu, produkowanie przede wszystkim na potrzeby rodziny | 16% |
| - planują sprzedaż gospodarstwa   | 9%  |

Znamienne, że respondenci zamierzający podjąć prorynkowe decyzje produkcyjne znacznie częściej od zwolenników strategii przeczekania przyznają status organizacji broniącej interesów ludzi takich jak oni rolniczym partiom politycznym: Polskiemu Stronnictwu Ludowemu i Porozumieniu Ludowemu. Równie często natomiast obie wymienione grupy respondentów wskazują na rolnicze związki zawodowe - "Solidarność" RI, ZZ "Samoobrona" i Kółka Rolnicze.

Zwolennicy strategii aktywności i rozwoju również często jak rolnicy wybierający dwie pozostałe strategie brali udział w ostatnich wyborach do Sejmu i Senatu. Istnieją jednak pewne zależności w kwestii wyboru partii. Osoby planujące wycofanie się z rolnictwa częściej od pozostałych ankietowanych rolników głosowały na partie "nierolnicze", w tym najczęściej na Wyborczą Akcję Katolicką. Osoby wybierające dwie pozostałe strategie najczęściej głosowały w ostatnich wyborach na Polskie Stronnictwo Ludowe. Wskazało na nie 20% respondentów planujących znalezienie odbiorcy i dostosowanie do niego produkcji i 18% ankietowanych zamierzających przeczekać kryzys. W drugiej kolejności rolnicy z obu tych grup głosowali na Porozumienie Ludowe, z tym że osoby zamierzające znaleźć odbiorcę i dostosować do niego produkcję dwukrotnie częściej od osób zamierzających przeczekać kryzys wybierały tę partię (odpowiednio 10% i 5%).

\*

\*

\*

Spośród respondentów można wyodrębnić grupę (20-30% badanych) rolników, przede wszystkim młodych, dobrze wykształconych właścicieli dużych gospodarstw zamierzających podjąć w najbliższej przyszłości odważne, **prorynkowe lub ekspansywne zachowania produkcyjne** - wyspecjalizowanie się, znalezienie odbiorcy, do którego można by dostosować produkcję, rozwinięcie produkcji zdrowej żywności, zwiększenie dotychczasowej produkcji. Częściej niż pozostali ankietowani podejmowali oni w ostatnim roku większe inwestycje, częściej mają dalsze plany inwestycyjne, przede wszystkim dotyczące modernizacji warsztatu pracy - pomieszczeń gospodarskich. Częściej też niż pozostali środki na inwestycje czerpią z kredytów, a nie tylko z własnych zasobów.

Respondenci wybierający aktywne, prorynkowe decyzje produkcyjne częściej od pozostałych odrzucają pozakonstytucyjne metody poprawy sytuacji rolników, uważają, że przede wszystkim rolnicy powinni wpływać na Sejm i rząd przez swoje partie i polityków. Są przy tym częściej od reszty ankietowanych zwolennikami Porozumienia Ludowego. Częściej też sądzą, że gospodarka rynkowa stwarza szanse rozwoju rodzinnym gospodarstwom chłopskim, a prywatyzacja jest przedsięwzięciem korzystnym dla Polski i dla nich osobiście.

**Zwolennicy strategii przeczekania** (mniej więcej 55% respondentów) rzadziej niż rolnicy wybierający strategię aktywności i rozwoju inwestują w swoje gospodarstwa, rzadziej uważają, że gospodarka rynkowa stwarza szanse rozwoju rodzinnym gospodarstwom chłopskim. Rzadziej też za dobry sposób poprawy sytuacji w rolnictwie uważają szukanie możliwości we

własnych gospodarstwach, częściej natomiast - szukanie dodatkowych źródeł dochodu poza gospodarstwem. Częściej też niż zwolennicy strategii aktywności i rozwoju aprobują pozakonstytucyjne metody poprawy sytuacji w rolnictwie.

Jedynie 8% ankietowanych rolników ma **zamiar zlikwidować w najbliższej przyszłości swoje gospodarstwa**. Są to przede wszystkim osoby w najstarszej grupie wiekowej, słabo wykształceni właściciele małych gospodarstw, mający poza pracą we własnym gospodarstwie inne źródła utrzymania. W parze z planami wycofania się z rolnictwa idzie oczywiście brak planów inwestycyjnych. Respondenci zamierzający wycofać się z rolnictwa w porównaniu z wybierającymi pozostałe strategie najczęściej nie mają poczucia reprezentacji swoich interesów, wyrażają przekonanie o potrzebie stosowania pozakonstytucyjnych metod poprawy sytuacji rolników i wypowiadają desperacki pogląd, że rolnicy powinni sprzedać swoje gospodarstwa i wycofać się z rolnictwa. Strategii wycofywania się towarzyszy również brak aprobaty gospodarki rynkowej. Zwolennicy tej strategii zdecydowanie częściej niż inni są przeciwnikami prywatyzacji.



A N E K S

Tabela 1. Plany dotyczące gospodarstwa. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i):

- a) dokupić/dodać/dzierżawić ziemię,  
b) sprzedać/wydzierżawić część ziemi

( % )

	a)		Liczba osób	b)		Liczba osób
	Tak	Nie		Tak	Nie	
Ogółem	23	77	982	14	86	970
Płeć						
Mężczyźni	26	74	727	13	87	722
Kobiety	12	88	253	19	81	246
Wiek						
do 24 lat	37	63	27	11	89	27
25-34	36	64	160	13	88	160
35-44	23	77	273	10	90	273
45-54	24	76	217	15	85	215
55-64	16	84	198	17	83	191
65 lat i więcej	7	93	106	23	77	103
Wykształcenie						
Podstawowe	18	82	501	17	83	489
Zasadnicze zawodowe	30	70	318	8	92	319
Średnie	23	77	140	17	83	139
Pomaturalne lub wyższe	17	83	23	13	87	23
Powierzchnia użytkowa gosp.						
Do 2.4 ha	16	84	310	15	85	301
2.5 do 5.4 ha	19	81	251	13	87	247
5.5 ha do 10.4 ha	28	72	249	15	85	251
10.5 ha i więcej	33	67	163	16	84	162
Główne źródło utrzymania rodziny						
Praca we własnym gosp.	29	71	609	11	89	608
Praca poza gospodarstwem	16	84	194	19	81	189
Źródła niezarobkowe	6	94	178	21	79	171
Grupa społ.-zaw. respondenta						
Rolnicy	23	77	808	14	86	799
Chłopi-robotnicy	20	80	170	16	84	167
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek						
Brak produkcji na rynek	13	87	211	15	85	204
Niska	17	83	236	16	84	231
Średnia	28	72	336	14	86	335
Wysoka	31	69	183	11	89	183
Region						
Północny	28	72	58	22	78	58
Zachodni	34	66	68	9	91	67
Środkowozachodni	40	60	123	2	98	123
Środkowy	19	81	160	19	81	162
Wschodni	24	76	206	19	81	205
Południowo-wschodni	14	86	248	14	86	239
Południowo-zachodni	15	85	119	12	88	116
Regiony według przewagi gospodarstw:						
tradycyjnych	24	76	434	15	85	439
nowoczesnych	36	64	66	2	98	65
podmiejskich	16	84	106	19	81	105
państwowych	32	68	147	12	88	145
prow. przez chłopów-robot.	13	87	229	15	85	216
Ocena własnych war. mater.						
Złe	21	79	381	17	83	374
Średnie	22	78	519	13	87	516
Dobre	30	70	80	8	92	78
Ocena rozw.syt.w rolnictwie						
Poprawa sytuacji	30	70	87	8	92	86
Brak zmiany	26	74	307	9	91	307
Pogorszenie sytuacji	19	81	448	18	82	438
Trudno powiedzieć	24	76	139	20	80	138
Ocena kier.rozw.syt.w kraju						
Dobry kierunek	30	70	115	10	90	114
Zły kierunek	23	77	705	14	86	701
Trudno powiedzieć	17	83	162	21	79	155

Tabela 2. Plany dotyczące gospodarstwa cd. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i):  
 a) wyspecjalizować się w jakiejś dziedzinie produkcji,  
 b) wycofać się ze specjalizacji

( % )

	a)		Liczba osób	b)		Liczba osób
	Tak	Nie		Tak	Nie	
Ogółem	32	68	927	8	92	810
Płeć						
Mężczyźni	35	65	690	9	91	594
Kobiety	24	76	236	6	94	216
Wiek						
do 24 lat	44	56	27	12	88	25
25-34	38	62	153	8	92	132
35-44	35	65	254	5	95	224
45-54	36	64	207	9	91	173
55-64	22	78	184	8	92	167
65 lat i więcej	21	79	101	11	89	88
Wykształcenie						
Podstawowe	27	73	469	9	91	406
Zasadnicze zawodowe	37	63	305	7	93	270
Średnie	38	62	130	6	94	113
Pomaturalne lub wyższe	39	61	23	5	95	21
Powierzchnia użytkowa gosp.						
Do 2.4 ha	20	80	295	9	91	260
2.5 do 5.4 ha	29	71	228	7	93	202
5.5 ha do 10.4 ha	45	55	238	6	94	205
10.5 ha i więcej	40	60	158	10	90	135
Główne źródło utrzymania rodziny						
Praca we własnym gosp.	40	60	578	7	93	503
Praca poza gospodarstwem	25	75	183	5	95	158
Źródła niezarobkowe	13	87	164	14	86	148
Grupa społ.-zaw. respondenta						
Rolnicy	33	67	762	8	92	666
Chłopi-robotnicy	29	71	161	7	93	140
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek						
Brak produkcji na rynek	21	79	200	10	90	178
Niska	29	71	221	8	92	186
Średnia	34	66	316	9	91	277
Wysoka	46	54	177	4	96	156
Region						
Północny	29	71	58	20	80	49
Zachodni	45	55	66	8	92	61
Środkowozachodni	43	57	120	5	95	105
Środkowy	35	65	147	5	95	138
Wschodni	31	69	195	18	82	151
Południowo-wschodni	27	73	226	5	95	193
Południowo-zachodni	21	79	115	1	99	113
Regiony według przewagi gospodarstw:						
tradycyjnych	34	66	408	10	90	347
nowoczesnych	49	51	65	7	93	59
podmiejskich	30	70	104	6	94	99
państwowych	35	65	144	10	90	133
prow. przez chłopów-robot.	21	79	206	5	95	172
Ocena własnych war. mater.						
Złe	29	71	361	10	90	314
Średnie	33	67	485	7	93	422
Dobre	43	57	79	8	92	72
Ocena rozw.syt.w rolnictwie						
Poprawa sytuacji	39	61	85	9	91	78
Brak zmiany	40	60	288	5	95	239
Pogorszenie sytuacji	27	73	422	11	89	376
Trudno powiedzieć	23	77	132	4	96	116
Ocena kier.rozw.syt.w kraju						
Dobry kierunek	44	56	110	3	97	101
Zły kierunek	31	69	663	9	91	583
Trudno powiedzieć	28	72	154	7	93	126



Tabela 3. Plany dotyczące gospodarstwa cd. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i):

- a) szukać odbiorcy i dostosować do niego produkcję,  
b) rozwinąć produkcję zdrowej żywności

( % )

	a)		Liczba osób	b)		Liczba osób
	Tak	Nie		Tak	Nie	
Ogółem	45	55	931	44	56	925
Płeć						
Mężczyźni	49	51	694	48	52	689
Kobiety	32	68	237	32	68	236
Wiek						
do 24 lat	63	37	27	50	50	24
25-34	49	51	156	47	53	155
35-44	53	47	262	49	51	259
45-54	49	51	205	45	55	205
55-64	32	68	186	39	61	183
65 lat i więcej	28	72	94	32	68	98
Wykształcenie						
Podstawowe	39	61	471	39	61	467
Zasadnicze zawodowe	53	47	306	48	52	303
Średnie	47	53	135	50	50	133
Pomaturalne lub wyższe	47	53	19	45	55	22
Powierzchnia użytkowa gosp.						
Do 2.4 ha	29	71	288	32	68	290
2.5 do 5.4 ha	44	56	236	39	61	234
5.5 ha do 10.4 ha	57	43	240	53	47	238
10.5 ha i więcej	56	44	159	62	38	155
Główne źródło utrzymania rodziny						
Praca we własnym gosp.	55	45	579	53	47	576
Praca poza gospodarstwem	35	65	184	29	71	182
Źródła niezarobkowe	21	79	166	28	72	165
Grupa społ.-zaw. respondenta						
Rolnicy	46	54	764	46	54	760
Chłopi-robotnicy	41	59	163	35	65	161
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek						
Brak produkcji na rynek	29	71	202	30	70	201
Niska	42	58	221	43	57	218
Średnia	55	45	317	53	47	318
Wysoka	52	48	178	48	52	172
Region						
Północny	48	52	56	54	46	56
Zachodni	55	45	65	64	36	67
Środkowozachodni	52	48	120	63	37	118
Środkowy	47	53	155	33	67	151
Wschodni	46	54	196	57	43	197
Południowo-wschodni	43	57	224	31	69	224
Południowo-zachodni	29	71	115	25	75	112
Regiony według przewagi gospodarstw:						
tradycyjnych	49	51	420	50	50	415
nowoczesnych	55	45	62	65	35	63
podmiejskich	30	70	104	24	76	103
państwowych	46	54	142	53	47	143
prow. przez chłopów-robot.	40	60	203	28	72	201
Ocena własnych war. mater.						
Złe	41	59	357	43	57	358
Średnie	46	54	493	43	57	485
Dobre	57	43	79	56	44	80
Ocena rozw.syt.w rolnictwie						
Poprawa sytuacji	51	49	83	59	41	80
Brak zmiany	50	50	292	45	55	289
Pogorszenie sytuacji	44	56	425	41	59	425
Trudno powiedzieć	33	67	130	42	58	130
Ocena kier.rozw.syt.w kraju						
Dobry kierunek	57	43	110	53	47	108
Zły kierunek	44	56	672	43	57	665
Trudno powiedzieć	39	61	149	40	60	152



Tabela 4. Plany dotyczące gospodarstwa cd. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i):  
a) sprzedać, zlikwidować gospodarstwo,  
b) rozwinąć dotychczasową produkcję.

( % )

	a)		Liczba osób	b)		Liczba osób
	Tak	Nie		Tak	Nie	
Ogółem	8	92	957	59	41	927
Płeć						
Mężczyźni	6	94	714	63	37	691
Kobiety	12	88	241	48	52	235
Wiek						
do 24 lat	7	93	28	68	32	25
25-34	6	94	158	68	32	152
35-44	4	96	273	66	34	259
45-54	6	94	207	61	39	207
55-64	10	90	189	51	49	188
65 lat i więcej	20	80	101	37	63	95
Wykształcenie						
Podstawowe	9	91	480	53	47	470
Zasadnicze zawodowe	5	95	312	67	33	301
Średnie	9	91	142	63	37	134
Pomaturalne lub wyższe	9	91	23	59	41	22
Powierzchnia użytkowa gosp.						
Do 2.4 ha	14	86	290	42	58	287
2.5 do 5.4 ha	7	93	246	57	43	235
5.5 ha do 10.4 ha	3	97	246	68	32	241
10.5 ha i więcej	4	96	166	78	22	155
Główne źródło utrzymania rodziny						
Praca we własnym gosp.	3	97	602	71	29	579
Praca poza gospodarstwem	10	90	187	45	55	183
Źródła niezarobkowe	21	79	166	34	66	163
Grupa społ.-zaw. respondenta						
Rolnicy	8	92	787	61	39	762
Chłopi-robotnicy	7	93	166	50	50	161
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek						
Brak produkcji na rynek	12	88	198	41	59	201
Niska	11	89	226	53	47	216
Średnia	5	95	335	68	32	318
Wysoka	4	96	181	73	27	179
Region						
Północny	13	88	56	68	32	53
Zachodni	9	91	66	70	30	67
Środkowozachodni	5	95	124	73	27	118
Środkowy	10	90	160	52	48	157
Wschodni	5	95	203	66	34	195
Południowo-wschodni	8	92	235	57	43	222
Południowo-zachodni	10	90	113	37	63	115
Regiony według przewagi gospodarstw:						
tradycyjnych	6	94	436	62	38	420
nowoczesnych	5	95	66	79	21	63
podmiejskich	10	90	102	45	55	104
państwowych	10	90	141	65	35	142
prow. przez chłopów-robot.	10	90	212	49	51	198
Ocena własnych war. mater.						
Złe	12	88	371	53	47	357
Średnie	6	94	503	63	37	487
Dobre	5	95	81	64	36	81
Ocena rozw.syt.w rolnictwie						
Poprawa sytuacji	5	95	84	78	22	85
Brak zmiany	7	93	303	65	35	295
Pogorszenie sytuacji	9	91	435	53	47	421
Trudno powiedzieć	7	93	134	50	50	125
Ocena kier.rozw.syt.w kraju						
Dobry kierunek	3	97	112	72	28	111
Zły kierunek	8	92	688	59	41	663
Trudno powiedzieć	12	88	157	50	50	153

Tabela 5. Plany dotyczące gospodarstwa cd. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i):  
 a) przeczekać kryzys, produkując przede wszystkim na potrzeby rodziny,  
 b) na razie niczego nie będą zmieniać

( % )

	a)		Liczba osób	b)		Liczba osób
	Tak	Nie		Tak	Nie	
Ogółem	58	42	952	55	45	925
Płeć						
Mężczyźni	54	46	706	54	46	683
Kobiety	68	32	244	59	41	241
Wiek						
do 24 lat	61	39	28	35	65	26
25-34	48	52	159	46	54	154
35-44	55	45	262	53	47	257
45-54	60	40	211	52	48	208
55-64	64	36	194	65	35	182
65 lat i więcej	60	40	97	69	31	97
Wykształcenie						
Podstawowe	61	39	484	61	39	470
Zasadnicze zawodowe	54	46	312	49	51	301
Średnie	56	44	133	52	48	133
Pomaturalne lub wyższe	52	48	23	57	43	21
Powierzchnia użytkowa gosp.						
Do 2.4 ha	67	33	298	62	38	286
2.5 do 5.4 ha	61	39	239	58	42	237
5.5 ha do 10.4 ha	51	49	245	45	55	238
10.5 ha i więcej	44	56	161	57	43	155
Główne źródło utrzymania rodziny						
Praca we własnym gosp.	50	50	592	51	49	575
Praca poza gospodarstwem	67	33	186	60	40	183
Źródła niezarobkowe	72	28	172	67	33	165
Grupa społ.-zaw. respondenta						
Rolnicy	56	44	786	55	45	761
Chłopi-robotnicy	67	33	162	58	42	160
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek						
Brak produkcji na rynek	70	30	204	63	37	198
Niska	63	37	227	59	41	219
Średnia	56	44	327	55	45	321
Wysoka	41	59	181	43	57	176
Region						
Północny	55	45	58	55	45	49
Zachodni	53	47	68	52	48	67
Środkowozachodni	43	57	124	36	64	122
Środkowy	53	47	158	54	46	160
Wschodni	59	41	198	61	39	192
Południowo-wschodni	71	29	233	63	37	224
Południowo-zachodni	56	44	113	53	47	111
Regiony według przewagi gospodarstw:						
tradycyjnych	54	46	427	58	42	421
nowoczesnych	41	59	66	25	75	65
podmiejskich	60	40	102	53	47	99
państwowych	46	54	145	46	54	140
prow. przez chłopów-robot.	77	23	212	67	33	200
Ocena własnych war. mater.						
Złe	58	42	372	54	46	358
Średnie	59	41	498	59	41	486
Dobre	46	54	80	42	58	79
Ocena rozw.syt.w rolnictwie						
Poprawa sytuacji	41	59	87	42	58	83
Brak zmiany	60	40	297	51	49	292
Pogorszenie sytuacji	59	41	433	61	39	421
Trudno powiedzieć	57	43	134	56	44	128
Ocena kier.rozw.syt.w kraju						
Dobry kierunek	53	47	113	49	51	113
Zły kierunek	57	43	680	56	44	663
Trudno powiedzieć	64	36	159	57	43	149



Tabela 6.

A jakie, Pana(i) zdaniem, działania powinni podjąć rolnicy w celu poprawy ich sytuacji?

1. Szukać możliwości poprawy we własnych gospodarstwach,
2. Tworzyć własne spółdzielnie,
3. Organizować protesty np. blokady, demonstracje,
4. Nie płacić podatków,
5. Szukać dodatkowych źródeł dochodu poza własnym gospodarstwem,
6. Organizować bojówki,
7. Wpływać na Sejm przez własne partie,
8. Sprzedać gospodarstwa,
9. Trudno powiedzieć.

( % )

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Liczba osób
Ogółem	41	54	18	13	38	5	59	10	6	996
Płeć										
Mężczyźni	41	55	19	11	38	6	60	9	6	741
Kobiety	39	51	16	19	40	4	55	12	7	253
Wiek										
do 24 lat	50	61	0	18	39	4	32	18	4	28
25-34	42	57	23	17	34	4	61	6	8	163
35-44	43	56	19	12	42	5	64	8	3	278
45-54	40	55	15	13	38	5	63	11	5	220
55-64	38	52	19	15	38	6	50	12	9	200
65 lat i więcej	39	48	23	8	36	8	58	10	8	106
Wykształcenie										
Podstawowe	41	50	19	14	36	6	55	11	8	504
Zasadnicze zawodowe	40	58	19	12	39	4	62	9	6	324
Średnie	41	59	17	11	41	6	65	10	2	145
Pomaturalne lub wyższe	39	61	13	9	65	0	61	9	4	23
Powierzchnia użytkowa gosp.										
Do 2.4 ha	38	54	21	15	42	6	56	12	5	310
2.5 do 5.4 ha	38	52	17	16	39	4	57	11	7	255
5.5 ha do 10.4 ha	41	55	18	13	36	5	59	6	8	254
10.5 ha i więcej	49	58	17	5	35	4	67	10	5	168
Główne źródło utrzymania rodziny										
Praca we własnym gosp.	42	56	18	12	35	5	61	8	7	622
Praca poza gospodarstwem	37	58	16	15	44	4	59	12	3	195
Źródła niezarobkowe	38	44	21	15	43	6	52	15	7	177
Grupa społ.-zaw. respondenta										
Rolnicy	42	55	18	13	36	6	58	10	6	820
Chłopi-robotnicy	37	53	20	14	47	2	62	11	5	172
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek										
Brak produkcji na rynek	37	48	17	20	42	5	50	15	7	212
Niska	39	50	19	15	39	7	62	9	6	240
Średnia	42	57	19	10	39	5	61	10	5	340
Wysoka	44	64	18	10	34	3	63	5	6	187
Region										
Północny	56	61	10	8	46	0	53	14	3	59
Zachodni	49	59	24	12	31	3	60	9	3	68
Środkowozachodni	56	64	8	10	35	1	61	7	2	124
Środkowy	34	55	23	12	35	2	59	6	10	163
Wschodni	49	45	15	6	33	9	61	10	9	211
Południowo-wschodni	29	55	17	17	46	7	64	12	4	252
Południowo-zachodni	34	51	32	27	37	6	45	12	8	119
Regiony według przewagi gospodarstw:										
tradycyjnych	44	52	17	10	34	5	64	8	8	446
nowoczesnych	61	71	6	9	33	2	53	11	5	66
podmiejskich	32	47	26	12	50	6	54	18	4	105
państwowych	49	63	25	20	34	3	47	7	3	148
prow. przez chłopów-robot.	27	53	18	16	45	7	61	12	6	231
Ocena własnych war. mater.										
Złe	37	49	18	16	39	5	61	11	6	386
Średnie	42	56	19	12	39	6	58	9	6	526
Dobre	54	67	18	11	32	1	56	7	4	82
Ocena rozw.syt.w rolnictwie										
Poprawa sytuacji	49	62	15	9	30	5	59	6	8	87
Brak zmiany	45	62	20	14	42	3	57	8	4	313
Pogorszenie sytuacji	36	50	20	14	40	7	62	12	4	452
Trudno powiedzieć	42	45	11	9	30	3	55	10	16	143
Ocena kier.rozw.syt.w kraju										
Dobry kierunek	50	67	18	7	43	3	58	9	3	115
Zły kierunek	38	54	19	15	37	6	60	10	6	716
Trudno powiedzieć	45	48	15	9	39	3	56	10	10	165



Tabela 7 . Czy Pana(i) gospodarstwo jest obciążone spłatą kredytów inwestycyjnych, na budynki lub maszyny rolnicze?

( % )

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	7	93	994
Płeć			
Mężczyźni	7	93	739
Kobiety	6	94	253
Wiek			
do 24 lat	7	93	27
25-34	7	93	163
35-44	7	93	278
45-54	11	89	219
55-64	5	95	199
65 lat i więcej	3	97	107
Wykształcenie			
Podstawowe	6	94	503
Zasadnicze zawodowe	8	92	324
Średnie	8	92	145
Pomaturalne lub wyższe	14	86	22
Powierzchnia użytkowa gosp.			
Do 2.4 ha	3	97	311
2.5 do 5.4 ha	7	93	254
5.5 ha do 10.4 ha	9	91	253
10.5 ha i więcej	11	89	167
Główne źródło utrzymania rodziny			
Praca we własnym gosp.	9	91	619
Praca poza gospodarstwem	4	96	195
Źródła niezarobkowe	4	96	178
Grupa społ.-zaw. respondenta			
Rolnicy	7	93	818
Chłopi-robotnicy	6	94	172
Wielkość produkcji gospodarstwa na rynek			
Brak produkcji na rynek	3	97	212
Niska	8	93	240
Średnia	7	93	339
Wysoka	11	89	186
Region			
Północny	5	95	59
Zachodni	9	91	68
Środkowozachodni	6	94	124
Środkowy	10	90	161
Wschodni	6	94	210
Południowo-wschodni	9	91	253
Południowo-zachodni	1	99	119
Regiony według przewagi gospodarstw:			
tradycyjnych	8	92	443
nowoczesnych	6	94	66
podmiejskich	4	96	106
państwowych	6	94	148
prow. przez chłopów-robot.	6	94	231
Ocena własnych war. mater.			
Złe	9	91	387
Średnie	6	94	523
Dobre	5	95	82
Ocena rozw.syt.w rolnictwie			
Poprawa sytuacji	5	95	87
Brak zmiany	6	94	311
Pogorszenie sytuacji	8	92	452
Trudno powiedzieć	7	93	143
Ocena kier.rozw.syt.w kraju			
Dobry kierunek	5	95	115
Zły kierunek	8	92	714
Trudno powiedzieć	5	95	165